

Nyíri Attila

Mondák

*A makkocska egyszer felnő,
így lett a Sóstói-erdő*

A nyíregyházi erdő keletkezése
(népmonda alapján)

*Érből patak lesz, majd folyó,
Kis malacból hízott disznó.
Tüzes bor az édes mustból,
S erdő lett egy tollhibából:*

*Bizonyára így – jövőre –
Rengeteg pénzt kap majd érte.
Hazahajtat egy év múlva,
Hogy a termést megvizsgálja.*

*Egy földesúr élt fent, Bécsben,
Van annak már kétszáz éve.
Derék, okos volt, mint gazda,
Mégis akadt egy hibája.*

*Megérkezve kérdi őket:
„Mondják már meg, mennyi mák lett?”
„Csaknem húsz liter lett, uram,
Kibugáztuk szorgalmasan.”*

*Bár Alföldön volt birtoka,
Jövedelmét Bécsbe hordta.
Minden pénzét ott költötte:
A bécsiek zsebét tömte.*

*„Ezer holdon ennyi termett?
Megkapta, kend, levelemet?”
„Igen, méltóságos uram,
Megőriztem a ládámban.”*

*Egyszer felment a mák ára,
Akkor gondolt hazájára.
Ispánjának írt azonnal:
„Vessen (be) ezer holdat mákkal!”*

*„Itt az írás a paranccsal:
Vessen (be) ezer holdat makkal!
Bebetettük, s – hál' Istennek! –
A csemeték szépen nőnek.”*

*A gróf – mást már nem tehetett –
Megnézte a területet.
Kiirtatni nem volt szíve,
Ez lett Nyírség tölgyerdeje.*

Égeraracs, 2004. szeptember 27.

*Ha figyelmetlen az örökhagyó,
a végrendelet áthágható*

Csalafinta hagyaték
(népmonda alapján)

*Megtörtént eset az, 'melyet most elmondok,
Bőrökre íródtak az alábbi dolgok.
Egyedül a falu nevét változtatom,
Nehogy a törvénnyel meggyűljék a bajom.*

*Libacubák-falván, jártomban-keltemben,
Régi okmányokon furcsa pörre leltem:
Egy gazdag kalmár a fiát papnak szánva
Vagyona jórészét – készpénzben – ráhagyta.*

*A jó kereskedő 100 ezer tallérját
A szerzetesrendnek maga nyújtotta át.
Volt neki azonban arra megkötése,
Amennyiben fia nem lépne a rendbe:*

*Végkielégítésül akkor fiának
Annyit hagyjanak csak, 'mennyit ők akarnak.
Miótán az ifjú nem akart pap lenni,
A szerzet 5 000 tallért szánt csak neki.*

*Ezt az összeget a fiú kevesellte,
S a végrendeletet bíróságra vitte.
Bizott a rend abban, hogy a per javukra
Dől el, hisz' az írás világosan mondja:*

*„Annyit adjanak a fiamnak belőle,
'Mennyit ők akarnak.” – ez volt a lényege.
Nagyon csodálkoztak, 'mikor a bíróság
Meghozott döntését az atyák olvasták:*

*„A hagyatékból, 'mely 100 ezer tallérnyi,
95 ezret kötelesek adni
Át az ifjúnak, mert ők ennyit akarnak;
Így, 5 000 tallér jár csak az atyáknak.”*

Kispest, 2002. december 9.

*A monda – népi emlékezeten alapuló –
történelmi valóságot feldolgozó hagyomány*

Csalatornya
(*népmonda alapján*)

*Régen történt meg az eset:
Az almási barlang mellett
Van egy magas, karcsú szikla,
Neve ma is Csalatornya.*

*Ezt egy vén lány megsejtette,
Kis lisztjüket elővette;
Bekeverte a hamuba,
S megsütötte jó pirosra.*

*Ez a Csala hős vitéz volt,
Seregével bátran harcolt;
Ellenállni mégsem tudtak,
Mert túl nagy volt a tatárhad.*

*Akkora lett – el sem hinnék! –,
Mint egy nagy taligakerék.
Felszúrta azt egy karóra,
Majd kinyújtva megforgatta.*

*Csala vezér tanácsára
Behúzódtak a barlangba.
A tatárok megálltak kint,
És a nyílást őrizte – mind.*

*Néztek nagyot a tatárok:
„Nem éheznek, nincs is rá ok.”
Átgondolták s odébb mentek,
Hej, örültek már a népek!*

*Egyszer aztán – mit ad az ég! –
Elfogyott az össz' eleség.
A tatárnak sem volt ám jobb:
Még a szemük is kopogott.*

*Csala vezér cselt gyanított,
S körülnézni csúcsra mászott.
„Jöhettek!” – szólt, s zuhant mélybe;
Máig is él az emléke.*

Égeraracs, 2000. október 15.

Fejvesztett némberek

(népmonda feljegyzés alapján)

*Elhullt seregünknek – a csata folyamán –
Színe és virága ott, a Muhi-pusztán.
Elindult a tatár szerte az országba,
Ám a Duna vize az útjukat állta.*

*Elértek – többek közt – szép Esztergom alá,
Tábort is ütöttek a víz túloldalán.
Reménykedve várták a közelgő telet:
Akkor majd a jégen seregük átmehet.*

*Kemény fagyok jöttek, befagyott a Duna,
Csellel kelt át rajta a tatárok hada.
Sok lovat és ökröt a partjára vittek,
És őrizet nélkül otthagyták a sereg.*

*A magyarok gyorsan átkeltek a jégen,
És az összes barmot áthajtották szépen.
Észrevette ebből a vad tatár sereg,
Hogy a jégen ők is bátran átkelhetnek.*

*Elkezdték a várost kövel ostromolni,
Ellenük nem fordult a városból senki.
Nem védték magukat, mindent elégettek,
Kincsüket elrejtve várták a végzetet.*

*Megtudta a tatár: zsákmányuk elégett,
Kard élére hányták a bentlévő népet.
Tatár szablyák áztak magyarok vérében,
Élve sütögettek embereket téren.*

*Az úri asszonyok – úgy vagy háromszázan –
A nagy fejedelelemnél díszes ruházatban
Megjelentek s kérték: tartsa meg éltüket.
Ám nagy haragjában fejét vette mindnek.*

Kispest, 2006. január 15.

*Nagy igyekvés csak úgy lesz oda,
ha végül is nem jut sehova*

Kire mondják ?
(népmonda alapján)

*Mellémkerült nemrégiben
Hegyaljáról egy idegen.
Egyfelé vitt közös útunk,
Így össze is barátkoztunk.*

*Az út során elmesélte,
Mi jellemző vidékükre;
S kire mondják, ha jár a szó:
„Ott van, 'hol a mádi zsidó” .*

*Élt Mádon egy izgő-mozgó,
Nyughatatlan vásározó.
Kocsiján volt étel, ital,
S falvakat járt portékával.*

*Korán kelt, hogy odaérjen;
S a hajnali szürkületben
Elbóbiskolt ám a bakon,
S megfordult a ló az úton.*

*Ment, kocogott egyvégtében,
A gazdáját vitte szépen;
'Ki felébredt s úgy találta,
Visszakerült újra Mádra.*

Kispest, 2006. február 3.

Márkusszékénye
(népmonda alapján)

*Bátorkő ma ismert Királyszállás néven,
Mátyás király járt ott a vadásziidényben.
Pusztapalotára váltott később e név,
A felgyújtott kastélyt nevezte így a nép.*

*Királyunk gyakorta kedvvel pihente itt
Bölelyűzésének a fáradalmait.
Lombsuhogást adott Bakony őserdeje,
Miközben hangzott a kobzok víg zengése.*

*Dongás ebédlőben mulatott a király
Sok-sok vendégével, köztük Kinizsi Pál.
Ott volt Márkus néven a király bolondja,
'Ki a vendégeket elszórakoztatta.*

*A somlyói furmint nedve tüzet lehelte,
Amelytől Márkusunk bolond kedvre tett szert.
Nagy elme lakozott – úgy hírllett valóban –
E csök-bok termetű, félnótás bohócban.*

*Gúnyos tréfáival verselte a népet,
Csak az arany, ezüst bokrosította meg.
Mókázása közben el is süllyesztette
Mindazt, ami akadt a kezeügyébe.*

*A szarkáلكodását jó sokáig űzte,
Addig, 'míg szárnyra kelt a király serlege.
Lefülelték másnap, 'hogy hazaverődött,
S megkötözve vitték a király elé őt.*

*Mátyás – kedvencétől – azt kérdezte bőszen:
– Hol van a serlegem? Add csak elő menten!
– Előadom én azt, szekrénybe van zárva,
Nem is bírja el azt senki ez országban.*

*Fogadott a király: – ha nyersz, úgy tiéd lesz!
S ment (a) kálistómenti magaslát tövéhez.
Ott volt kötőmb mögött üregben kincs, serleg,
Azóta nevezik Márkusszékényének.*

Égeraracs, 2001. július 5.

„Nincs, ami nem változnék...”
Lucretius

Miből adódott ?
(népmonda alapján)

*Ebéd után szundítottam Ökörítón, hársak alatt,
A levelek suttogása andalítón el is ragadt.
Kérésemre elmesélték: környékükön nem is volt tó,
S megmutatták azt is: honnan adódik az Ökörítő.*

*Közrefogtak, elsodortak, és megálltunk egy legelőn,
– Nézz csak körül! – így biztattak – sok látható e zöld mezőn.
Üszőt láttam, tinót, ökröt és kormosszemű bikákat,
Pulik, pumik terelgettek, mert inni jött a szürke had.*

*A gulyások szorgoskodtak, az ingujjuk volt lobogó,
S a kút neve, 'melyből mertek, az volt az ökörítató.
Lerövidült formájából lett a helység mai neve,
Ezt suttogta a fülemben a szép hársfa zöld levele.*

Kispest, 2006. február 19.

Tartalomjegyzék

2000

Csalatornya

2001

Márkusszekrénye

2002

Csalafinta hagyaték

2004

A nyíregyházi erdő keletkezése

2006

Fejlesztett némberek

Kire mondják?

Miből adódott?